

АДЫЛБЕК КЫЗЫ Г., НАЗАРБЕКОВА Б.Ж., БУБАЕВА Б.

Ж. Баласагын атындагы КУУ

АДЫЛБЕК КЫЗЫ Г., НАЗАРБЕКОВА Б.Ж., БУБАЕВА Б.

КНУ имени Ж. Баласагына

ADYLBEK KYZY G., NAZARBEKOVA B.J., BUBAEVA B.

KNU named after J. Balasagyn

КЕНЖЕ МЕКТЕП КУРАКТА ОКУУ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНӨ ОҢ МОТИВАЦИЯНЫ ӨНҮКТҮРҮҮНҮН МЕТОДДОРУ ЖАНА ЫКМАЛАРЫ

МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ ПОЗИТИВНОЙ МОТИВАЦИИ К УЧЕБНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ

METHODS AND TECHNIQUES FOR DEVELOPING POSITIVE MOTIVATION FOR LEARNING
ACTIVITIES AT SCHOOL AGE

Кыскача мнөздөмө: Бул макалада мотивациялык изилдөөлөр жана аны калыптандыруу тууралуу психологиялык-педагогикалык изилдөөлөр талдоого алынды. Кенже мектеп куракта окуу ишмердүүлүгүнө оң мотивацияны өнүктүрүүнүн методдору жана ыкмалары психологиялык- педагогикалык шарттарынын системасында классификацияланды. Ошондой эле кенже мектеп окуучуларынын мотивациясын калыптандырууда окуу материалынын мазмунуна коюлган талаптар ачыкталды. Жамааттык жана топтук иштин маанилүүлүгү жана социалдык мотивациянын бардык түрлөрү, мотивациялык этаптын бир нече окуу ишмердүүлүктөрү, мотивацияны ийгиликтүү калыптандыруу үчүн бир нече критерийлер белгиленди.

Аннотация: В данной статье проанализированы мотивационные исследования и психолого- педагогические исследования по ее формированию. Методы и приемы формирования положительной мотивации учебной деятельности в младшем школьном возрасте были классифицированы в системе психолого-педагогических условий. Также выявлены требования к содержанию учебного материала при формировании мотивации младших школьников. Отмечена важность коллективной и групповой работы и всех видов социальной мотивации, ряда учебных действий мотивационного этапа, ряда критериев успешного формирования мотивации.

Abstract: This article analyzes motivational research and psychological and pedagogical research on its formation. Methods and techniques for developing positive motivation for learning activities at primary school age were classified in the system of psychological and pedagogical conditions. Requirements for the content of educational material when forming the motivation of younger schoolchildren have also been identified. The importance of collective and group work and all types of social motivation, a number of educational activities at the motivational stage, and a number of criteria for the successful formation of motivation are noted.

Негизги сөздөр: кенже мектеп окуучусу; мотивация; метод; ыкма; окуу ишмердүүлүгү; калыптандыруу; этап; мотив; классификация.

Ключевые слова: младший школьник; мотивация; метод; прием; учебная деятельность; формирование; этап; мотив; классификация.

Keywords: junior schoolchild; motivation; method; techniques; educational activity; formation; stage; motive; classification.

Мотивациялык изилдөө жана аны калыптандыруу - бул окуучунун интегралдык инсандыгынын мотивациялык чөйрөсүн тарбиялоо процессинин эки аспектиси, анын чыныгы деңгээлин жана мүмкүн болгон перспективаларын ачуу, ар бир окуучу үчүн жана

бүтүндөй класс үчүн жакынкы өнүгүү зонасы. Ошол эле учурда, мотивацияны калыптандыруу процессинде жаңы резервдер ачылат. Эгерде мугалим натыйжаларды калыптандыруудан мурунку баштапкы деңгээл менен жана белгиленген пландар менен салыштырса, формациянын өзү максатка багытталган.

Психологдор Ю.М. Орлов, Н.В. Кваркова, В.И. Шкуркина индивидуалдуулукка жетүү муктаждыгын калыптандырууда ийгиликти кабылдоонун өзү эмес, иш жүзүндө анын оң түстүү тажрыйбасы чечүүчү мааниге ээ экендигинен жогору турарын аныкташкан. Изилдөөчүлөр мындай өзгөчөлүктөрдү жетишкендиктин окуу кырдаалдарын уюштуруу деп аташат, алардан жетишүү муктаждыгынын өнүгүшү стимулданат:

- 1) инсандын иш жүзүндөгү жетишкендиктерине ылайык натыйжаларды өз убагында жана системалуу баалоо;
- 2) күнүмдүк окуу маселелерин чечүүдө оригиналдуу натыйжаларга жетишүүгө багыт алуу жана окуучунун көңүлүн мындай натыйжалардын маанисине буруу;
- 3) иш-чараны аткаруунун сапатын дайыма жакшыртууга умтулуу, максималдуу аткарылган иштин зарылдыгын өнүктүрүү;
- 4) алыскы максаттарды ишке ашыруу;
- 5) максималдуу ырахат тартуулай турган орточо татаалдыктагы милдеттерди коюу;
- 6) башталган ишти аягына чыгаруу каалоосун калыптандыруу, өзүнө жана өзүнүн жөндөмдөрүнө болгон ишенимди, аткарылган иш үчүн жоопкерчиликти өнүктүрүү.

Психологиялык-педагогикалык изилдөөлөрдү анализдөөнүн негизинде мектеп окуучуларынын окууга болгон мамилеси көп жагынан алардын таанып билүү кызыкчылыктарынын туруктуулугуна көз каранды. Ушуга байланыштуу окутуунун негизги мотиви болуп окуучулардын когнитивдик кызыкчылыктары саналат. Ошол эле учурда, кырдаалдык, салыштырмалуу туруктуу когнитивдик кызыкчылыктар айырмаланып турат. Демек, изилдөөчүлөр сунуш кылган

педагогикалык куралдар негизинен мугалимдердин көңүлүн билим берүү ишмердүүлүктөрдүн жүрүшүндө туруктуу таанып-билүү кызыкчылыктарын калыптандырууга бурушу табигый нерсе.

Мисалы, И. Шапошникова когнитивдик ишмердүүлүктөрдү уюштуруунун кызыктуу материалдарын жана ыкмаларын колдонуу окуучуларды окууга шыктандырууда, демек, окууга оң мотивация берүүдө натыйжалуу фактор болуп саналат деп белгилейт.

"Когнитивдик кызыгууну педагогикалык ишмердүүлүктүн каражаты катары колдонуу менен мугалим окуу материалынын мазмунун жана аны окутуунун методдорун табат. Ошондой эле окуучулардын окуу ишин кызыктуу мүмкүнчүлүктөр менен уюштурат: негизги идеяларды актуалдаштыруу, билим берүү маселесин коюнун кыйгыйлүү формасы, тилдин экспрессивдүү формалары, кызыктуу эксперименттер, балдардын чыгармачылыгы, окутуунун техникалык каражаттары ж.б." [3].

Демек, окуу, ар кандай ишмердүүлүк сыяктуу эле, кызыктуу, кызыктуу формаларга гана эмес, татаал, жеткиликсиз маселелерге да негизделет. Элдик акылмандык ойлордо, "окутуунун тамыры ачуу, ал эми анын жемиштери таттуу", ошондуктан мотивациянын калыптанышы эмоцияга, сезимге эмес, окуучунун акылына негизделет. Буга байланыштуу окумуштуулар (В. Ильин, Ю. Бабанский ж.б.) окуу үчүн позитивдүү мотивацияны калыптандыруу, когнитивдик кызыкчылыктарды демилгелөө үчүн рекреациялык элементтерди колдонуу менен бирге окуучулардын билимге болгон муктаждыгын түшүнүүсүнө шарт түзүп, алардын коомдук жана жеке маанисин баса белгилөөнү сунуштайт.

А. Савченконун пикири боюнча кенже окуучулардын когнитивдик кызыкчылыктарын жана керектөөлөрүн калыптандыруунун психологиялык-педагогикалык шарттарынын системасында классификацияланат:

- билим берүүнүн мазмунун жеке багытталган кызыктуу материалдар менен байытуу, анын эмоционалдуулугун камсыз кылуу;
- мугалимдин окуучуларга карата гумандуу мамилесин бекитүү;
- калыптандыруу жана өнүктүрүү, адекваттуу өзүн-өзү баалоо жана өзүн-өзү өнүктүрүүгө умтулуу;
- билим алууга жоопкерчиликтүү мамиле кылуу, милдет сезими;
- окуучулардын билим берүү жана таанып-билүү маалыматтарын өз алдынча издөө жолдорун өздөштүрүүсү үчүн инновациялык технологияларды окуу процессине

киргизүү;

- окуу процессинде окуучулардын интеллектуалдык жөндөмдөрүн жана чыгармачылык өжүгүртүүсүн өнүктүрүү;

- билим берүү процессинин бардык катышуучулары (мугалимдер, классташтар, ата-энелер, социалдык педагогдор, психологдор ж.б.) менен баарлашуунун зарылдыгын канааттандыруу [3].

А. Киричуктун жана Т. Грабовскаянын [2] изилдөөлөрүнө таянуу менен кенже мектеп окуучусунун окуу ишмердүүлүгүн башкаруунун төмөнкү жалпы принциптерин кароого болот:

- иштин жагымдуу чыгармачыл мүнөзүн камсыз кылуу;

- максаттын так аныктамасы жана иштин акыркы натыйжалары, аны баалоо ыкмалары;

- класстын максаттарын жана учурдагы милдеттерин пландаштыруу процессине окуучуларды

кошуу;

- окуучуларга болгон сый-урмат, ишеним, гумандуу мамиле, окуу ишмердүүлүктөрүн

кубаттоо жана стимулдаштыруу аркылуу.

Кенже курактагы мезгилде «таанып билүү» өнүктүрүү чөйрөсүнүн мазмуну окуучуларда таанып билүү кызыкчылыктарын, дүйнөнү таануунун образдуу формасын, көрсөтмөлүү-образдуу өжүгүртүүнү жана балдарды интеллектуалдык өнүктүрүүгө багытталган [5].

Ошентип, кенже окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрү, биринчи кезекте, баланын таанып-билүү муктаждыгын түздөн-түз ишмердүүлүк субъектине багыттаган ички мотивдер жана өзүн-өзү тастыктоого жана милдеттерди аткарууга өбөлгө түзгөн тышкы мотивдер менен шартталат.

Кенже мектеп окуучуларынын мотивациясынын калыптанышы боюнча изилдөөчүлөр В Вилунас, А.Гребенюк, Е. Ильин, А. Маркова окуучуга максаттуу таасир этүүнүн атайын уюштурулган процессин, позитивдүү мотивдерди өнүктүрүү максатында анын ишмердүүлүгүнүн көрүнүшү үчүн кырдаалды түзүүнү түшүнүшөт.

Окуучулардын билим алуу мотивациясын калыптандыруу инструменттердин топтомун киргизүү менен жеңилдейт, алардын ичинен көпчүлүк ата мекендик окумуштуулар төмөнкүлөрдү белгилешет:

- окуу материалынын мазмуну;

- окуу ишмердүүлүктөрдү уюштуруу;

- окуу ишмердүүлүктөрүнө мониторинг жүргүзүү жана баалоо; Бул каражаттарды кененирээк сүрөттөп бергенге аракет жасадык.

Кенже мектеп окуучуларынын мотивациясын калыптандырууда олуттуу потенциал окуучулар үчүн негизинен мугалимден жана окуу адабияттарынан алынган маалымат түрүндө арналган окуу материалынын мазмунуна ээ. Окуу материалынын мазмунуна коюлган талаптар төмөнкүлөр:

1) изилдене турган маалымат, башкача айтканда билимге айландыруу (негизги түшүнүктөр, терминдер, күнүмдүк чындыктын фактылары, илимдин мыйзамдары жана таанып билүүнүн жолдору жана ыкмалары жөнүндө билимдер) баланын курактык өзгөчөлүктөрүнө жана керектөөлөрүнө ылайык келиши керек. Туруктуу ишмердүүлүктөрдүн зарылдыгы, психикалык функцияларды өнүктүрүү зарылдыгы (эс тутум, ой жүгүртүү, элестетүү), акыл-эс иш-аракетинин зарылдыгы; ушундай байкала турган кубулуштарды теориялык жактан концептуалдаштыруунун зарылдыгы (эмне үчүн жана кантип пайда болот), жаңылыктын зарылдыгы, эмоционалдык каныккандык, ой жүгүртүү жана өзүн-өзү сыйлоо зарылдыгы ж. б.

2) окуу материалы жеткиликтүү, бирок, ошол эле учурда, бир топ татаал, юморду, жаңы, кызыктуу маалыматтарды камтышы, мурунку тажрыйбага жана алган билимге негизделиши керек. Мазмундук жана иллюстрациялык жактан начар материал окууга болгон кызыгууну ойготпойт жана түрткү бербейт. Ошентип, материал мектеп окуучуларынын эмоционалдык реакциясын жарата тургандай түрдө берилиши керек.

3) ар бир сабактын мазмунун багыттоо, ар бир тема курчап турган дүйнөнүн кубулуштарын жана объектилерин илимий жана теориялык билимдердин көйгөйлөрүн чечүү үчүн окуу ишмердүүлүктөрүнүн маанилүү мотивдеринин калыптанышын камсыздай алат (б.а. иштин мазмунуна багытталган мотивдер, бул ишмердүүлүктөрдүн кандайдыр бир кошумча максаттары эмес). Окуу мотивациясын калыптандыруу

процессинде окуу ишмердүүлүктөрүн уюштурууга көп көңүл буруу керек. Окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүнө карата туура мамилеси жана мазмундуу мотивациясы болушу үчүн, аны өзгөчө жол менен уюштуруу керек.

Программанын ар бир бөлүмүн же темасын изилдөө үч негизги этаптан турушу керек, аларды максатына жараша атоого болот:

- мотивациялык;
- оперативдүү-таанып-билүүчүлүк;
- рефлексивдүү-баалоочу.

Мотивациялык этап адатта төмөнкү окуу ишмердүүлүктөрүнөн турат: көйгөйлүү кырдаалды түзүү, негизги окуу планын түзүү, теманы изилдөөдө өзүн өзү башкаруу жана келечектеги ишмердүүлүктү баалоо. Бул этапта окуучулар эмне үчүн керек экенин түшүнүшөт. Программанын бул бөлүмүн үйрөнүү, алар окуунун негизги максатын ийгиликтүү чечүү үчүн эмнени аткарышы керек. Билим берүү ишмердүүлүктөрдү уюштуруу үчүн маанилүү шарт окуучуларды милдеттерди өз алдынча иштеп чыгуусуна жана кабыл алуусуна киргизүү болуп саналат.

Окутуу ишмердүүлүгүнө мотивация түзүү жана колдоо ыкчам-таанып-билүү этабынын ролу окуучулардын ар бири бул материалды түшүнүп, аны изилдөө зарылдыгын түшүнүүсүнөн көз каранды болот. Белгилей кетүүчү нерсе, билим берүү ишмердүүлүктөрү окуучулардын таанып-билүү муктаждыктарына дал келиши керек. "Когнитивдик муктаждык" түшүнүгү окумуштуулар тарабынан жаңы билимге ээ болуу зарылдыгы, интеллектуалдык издөөнүн зарылдыгы катары аныкталат [2].

Ыкчам-таанып-билүү этабында балдар программанын темасынын мазмунун изилдеп, керектүү окуу иш-чараларды өздөштүрүшү керек. Бул этапта окуучунун билим берүү ишмердүүлүктөрүнө карата туура мамиленин пайда болушуна алардын жетишкен ийгиликтерге байланыштуу оң эмоциялары олуттуу таасир бере алат.

Рефлексиялык-баалоо этабында кенже окуучулар өздөрүнүн окуу ишмердүүлүктөрүн анализдөөнү, аны баалоону, коюлган окуу милдеттери менен жыйынтыктарды салыштырууну үйрөнүшөт. Өткөрүлгөн бөлүмдүн изилдөөсүн жыйынтыктоо окуучулар жасалган нерсеге эмоционалдык канааттануу сезимин, жаңы, кызыктуу нерселерди үйрөнүүдөн кубаныч ала тургандай кылып уюштурулушу керек. Буга ылайык, келечекте бул сезимдерди кабыл алуу үчүн багыт калыптанат, бул чыгармачыл өз алдынча билим берүү ишинин зарылдыгын жаратат, б.а. окуу ишмердүүлүктөрү үчүн позитивдүү мотивацияны калыптандыруу [1].

Кенже окуучулардын окуу мотивациясын натыйжалуу өнүктүрүү үчүн билим берүү ишмердүүлүгүн уюштуруунун ар кандай формаларын (жеке, жупта, жамааттык, топтук) жана алардын кезектешүүсүн колдонуу маанилүү. Практикалык тажрыйба көрсөткөндөй, класстагы ишмердүүлүктөрдүн жамааттык жана топтук формалары жакшы мотивацияны жаратат, анткени алар кенже окуучулардын баарлашууга болгон чоң муктаждыгын канааттандырат [5].

Жамааттык тарбия ишинде окуучунун өзүн башка адамдын көз карашы менен баалоо, башка адамдын алдындагы жоопкерчилик, өзүнөн гана эмес, башка адамдардан да чечим кабыл алуу жөндөмү жогорулайт. Бул активдүү турмуштук позицияны, өзүн-өзү сыйлоо жөндөмүн, чыңачтарды жеңүү жөндөмүн калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Окутуунун топтук формасы пассивдүү, мотивациясы начар окуучуларды да активдүү ишке камтыйт, анткени алар өз милдетин аткаруудан баш тарта алышпайт. Мындан тышкары, мелдештин мотиви, башкалардан кем болбоо каалоосундай кылат.

Ошентип, жамааттык жана топтук иштин социалдык мотивациянын бардык түрлөрүнө тийгизген таасири жөнүндө айтууга болот. Когнитивдик мүнөз калыптанбаса, социалдык мотивдер окууга болгон кызыгууну сактай алат. Жамааттык жана топтук иштин тигил же бул түрүн тандоо окуучулардын жашына, белгилүү бир класстын өзгөчөлүктөрүнө жана акырында мугалимдин темпераментине жана мүнөзүнө жараша болот.

Окуу иш-чаралары үчүн позитивдүү мотивацияны калыптандыруу үчүн мониторинг жана баалоонун мааниси ар дайым көптөгөн талкууларды жаратып келген. Азыр кенже мектепте көбүнчө оозеки жана жазуу жүзүндө контролдоо ыкмалары, сейрек-лабораториялык контролдоо жана өзүн-өзү башкаруу ыкмалары колдонулат. Билим берүү ишмердүүлүктөрүнүн натыйжаларын баалоонун мотивациялык ролу көпчүлүк изилдөөчүлөрдө жогору. Бирок, айрыкча, изилдөөнүн башында, ~~көп~~ окуучулардын

активдүүлүгүн, демилгесин, таанып-билүү процессине болгон кызыгуусун баспоо эте маанилүү.

Заманбап окутуу процессинде баалоо кэбүнчө баллды "бекиткен" чекит белгиси менен кэрсэтүлөт. Бирок иш жүзүндө мунун терс кесепеттери бар: жакшы баа алуу мектеп окуучулары үчүн максат болуп калат, б.а. билим берүү мотивациясы иштин өзүнөн белгиге этет. Баланын алган тэмэн упайы балада терс эмоцияларды пайда кылат, бул убакыттын этүшү менен тынчсызданууну жаратып, качууга түрткү берет.

Ошентип, белгилерди баалоо тутуму мугалимдин баалоо ишмердүүлүктөрүндө экинчи орунду ээлеши керек деген жыйынтыкка келдик. Кенже мектепте окуучунун ишине баа берүү үчүн негизги нерсе бул иштин сапаттуу талданышы болушу керек, бардык жакшы жактарын баса белгилеп, окуу материалдарын энүктүрүү жана кемчиликтердин себептерин аныктоо алдыга жылдыруу. Баалар балдарды окууга үндөшү керек, андыктан кенже мектеп курагында окууга түрткү берүү үчүн окуучулардын билимге болгон бардык каалоолорун, атүгүл кичине болсо да колдоо маанилүү.

Жогоруда айтылган каражаттарды эске алуу менен, мугалимдин инсандыгы окутуунун мотивдерин калыптандырууда эггеч маанилүү таасир этерин белгилей кетүү керек.

Педагогикалык коммуникация процессинде мугалим окутуу жана тарбиялоо процессин башкарууда өзүнүн социалдык ролун жана функционалдык милдеттерин (түз же кыйыр түрдө) жүзөгө ашырат. Ошентип, мугалимдин инсандыгы жана анын баарлашуу жана лидерлик стилистикалык эггечлүктөрү, окутуу жана тарбиялоо процесстеринин натыйжалуулугу, окуучулардын энүгүү эггечлүктөрү жана класста инсандар аралык мамилелердин калыптанышы р кандай мотивдерди түзгөн баарлашуунун ар кандай стилдеринен (авторитардык, демократиялык, либералдык) кэз каранды.

Окутуу процессинде мугалим баарлашуунун ар кандай стилдерине ээ болушу керек, алардын бардыгы оң жана терс сапаттарга ээ. Мисалы, жалаң гана авторитардык стилди колдонууда окууга болгон тышкы мотивация, ийгиликсиздиктен качуу мотиви жана ички мотивациянын калыптанышын кечендетүү гана пайда болушу мүмкүн. Мугалимдин демократиялык стили жалпысынан позитивдүү мотивацияга эбөлгө түзөт, ал эми мугалимдин либералдык стили уялуу, жалкоолук атмосферасын жаратат жана окууга болгон мотивациянын тэмэндөшүнө алып келет.

Мугалимдин ишмердүүлүгүнүн негизги багыты - окуу процессинде эмоционалдык ыңгайлуулуктун атмосферасын түзүү, командада жылуу мамилени камсыз кылуу, мектеп окуучуларына карата педагогикалык оптимизмди кэрсэтүү, тактап айтканда мугалим ар бир баладан жогорку натыйжаларды күтөөрү, балдарга үмүт артары жана алардын жэндөмдүүлүгүнө ишенери. Жаратылышты эстетикалык жактан кабыл алуу кэндүмдөрүн энүктүрүү максатында кыргыз жазуучуларынын жаратылыш тууралуу чыгармаларын окуу, ролдоштуруу тапшырмасы берилет, класстык жаратылышты коргоо бурчтары шэкэттөлүп, ар бир окуучу эдөрү жараткан чыгармаларында туулган жердин кооздугун даңазалаган жазуучулар, сүрэтчүлөр жөнүндө баарлашуу иштери жүргүзүлөт [4].

Албетте, жагымдуу психоэмоционалдык атмосфераны түзүүдө, ошондой эле когнитивдик ишмердүүлүктү энүктүрүүнүн натыйжалуу процессин уюштурууда мугалимдин инсандыгы, анын окуучуларга жана предметке болгон мамилеси, анын эрудициясы, окутуу чеберчилиги эггеч роль

ойнойт. Мугалим предметти мыкты жана терең билүүдө окуу процессин логикалык, так, жеткиликтүү курат, сабакта кызыктуу деталдар жана фактылар менен иштейт, балдарды активдүү окууга үндөйт.

Кенже класстын окуучулары үчүн мугалимдин инсандыгы эггеч мааниге ээ, анткени алар аны сээсүз күч, үлгү катары кабыл алышат.

Эз ишинде башталгыч класстын мугалими мотивация окутуунун негизги шарттарын гана эске албастан, окуучуларды стимулдаштыруунун ар кандай ыкмаларын жана методдорун активдүү колдонушу керек. Шарттуу түрдө бул ыкмаларды жана методдорду тэрт топко бөлүүгө болот:

- эмоционалдык (ийгилик кырдаалын түзүү, кубаттоо же айыптоо, жандуу визуалдык каражаттарды түзүү, баалоону стимулдаштыруу)
- таанып билүүчүлүк (турмуштук тажрыйбага кэз карандылык, милдеттерди эркин тандоо, альтернативдүү чечимдерди издөө, креативдүү милдеттерди аткаруу, "билгичтик" үчүн милдеттердин болушу, кэйгэйлүү кырдаалдарды жаратуу);

- эрктүүлүк (когнитивдик муктаждык, окутууга талаптарды берүү, өзүн-өзү баалоо жана ишти коррекциялоо, окутуунун милдеттүү натыйжалары жөнүндө маалымдоо, жүрүм-турумду чагылдыруу);

- социалдык (эз ара жардам кырдаалдарын түзүү, кызматташуу, эз ара текшерүү).

Бул кәйгәйдүн контекстинде, кенже мектеп курагында билим берүү ишмердүүлүктөрүн уюштурууда оң жана терс факторлор бар экендигин белгилей кетүү керек.

Мотивацияны калыптандыруу процессинде баланын мектепке болгон жалпы позитивдүү мамилеси, анын кызыкчылыктарынын кеңдиги, кызыгуусу, ошондой эле кенже окуучулардын стихиялуулугу, ишенимдүүлүгү, мугалимдин беделине болгон ишеними жана аларга коюлган бардык милдеттерди аткарууга даярдыгы пайдаланылууга тийиш.

Бирок, кенже окуучулардын кызыкчылыктары туруксуз экенин эске алуу керек, алар билим берүү ишмердүүлүктөрүн узак убакыт бою колдобойт, алар тез канааттандырылат жана мугалимдердин колдоосусуз бул кызыкчылыктар жок болуп кетиши мүмкүн. Мындан тышкары, кызыкчылыктар окуу ишмердүүлүгүнүн методдоруна эмес, окуунун натыйжасына багытталат, анткени ал бааланат. Бул фактор кэбүнчө окуу эмгегинде кыйынчылыктарды жеңүүгө болгон кызыгууну жаратпайт.

Мотивацияны ийгиликтүү калыптандыруу үчүн бир нече критерийлер боюнча класста окуучулардын когнитивдик кызыкчылыктарынын өнүгүшүн кээмөлдөй зарыл:

- кәңүл буруу, иш-аракет процессине болгон дилгирлик;
- маселелерди талкуулоого катышууну каалоо;
- түшүнүксүз нерсени аныктоого умтулуу;
- сабак бою иш-чаралар;
- шериктердин жоопторун толуктоо, оңдоо, мугалимге жана шериктерге суроолорду берүү;
- ийгиликке, ийгиликсиздикке реакциянын шайкештиги;
- бул тема боюнча прогрессти жакшыртуу.

Байкоолордун жыйынтыктары күндөлүктөргө жазылышы керек, бул алардын динамикасын контролдоого жана андан аркы ишти пландаштырууга мүмкүндүк берет. Демек, мотивация - бул ар кандай мотивдер биримдикте жана эз ара кээ карандылыкта кәрунгөн татаал структуралык билим экендигин эске алганда, анын пайда болушу бөлүк-бөлүк менен эмес, бүтүндөй гана болушу мүмкүн. Ошондуктан, окуу ишмердүүлүктөрүнө оң мотивацияны калыптандыруу үчүн, белгилүү бир системанын бир эмес, бардык элементтерин колдонуу маанилүү, анткени алардын бири да бир эле учурда бардык окуучулар үчүн чечүүчү ролду ойной албайт. Бир окуучу үчүн чечүүчү нерсе, экинчиси үчүн андай болбошу мүмкүн. Чыныгы билим берүү практикасында жогоруда аталган каражаттар бирдиктүү система катары дээрлик колдонулбайт, эреже катары каражаттар катары айрым компоненттер да, алардын аныкталган айкалышы да колдонулат.

Колдонулган адабияттар

1. Быкова Е.А. Формирование мотивации учения в младшем школьном возрасте // Вестник Шадринского государственного педагогического института, 2014. – URL: <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2014/2014-3-20.pdf> (дата обращения: 24.07.2016).
2. Борытко Н.М. Диагностическая деятельность педагога: учеб. пособие для студентов вузов / Под ред. В.А. Сластенина, И.А. Колесниковой. – Москва: Академия, 2006, 288 с.
3. Григорьева М.В. Структура мотивов учения младших школьников и ее роль в процессе школьной адаптации // Начальная школа, 2009, №1, с. 8-9.
4. Жуматаева А.С., Сейдалиева Г.А. Кенже окуучуларга класстан сырткаркы иштерде экологиялык тарбиялоону жүргүзүү // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына, 2023, № 2(114), с. 349-357.
5. Назарбекова Б.Ж., Кубатбек кызы К., Ниязбекова М.Н. Кенже мектеп Окуучуларынын таанып билүүсүн өнүктүрүүгө багытталган оюндарын жүргүзүү иш аракети // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына, 2023, № 2(114), с. 363-368.
6. Чуприкова, Н.И. Психология умственного развития: Принцип дифференциации. – Москва: Столетие, 1997, 480 с.